

Особливості моделювання письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів аграрної галузі

А.М. Монашненко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна
E-mail: monashnenko_anna@mail.ru

Paper received 01.12.15; Revised 07.12.15; Accepted for publication 09.12.15.

Анотація. В статті розглядаються теоретичні основи моделювання письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів аграрної галузі. Доведено необхідність відбору текстів для перекладу за такими ознаками: професійним спрямуванням, лінгвістичними і функціональними особливостями, методичним забезпеченням. У структурі перекладацької компетентності виокремлено комунікативний, когнітивний, діяльнісно-рефлексивний компоненти. Серед визначальних етапів навчання письмовому двосторонньому перекладу в аграрній галузі визначено аналіз тексту оригіналу, створення тексту перекладу і його редагування.

Ключові слова: перекладацька компетентність, педагогічна модель, метод моделювання, методологічні підходи, двосторонній письмовий переклад.

Україна прямує в напрямі інтеграції у європейське та світове співтовариство, що відображається у розширенні освітніх, культурних і наукових контактів. У цьому контексті зростає роль іноземної мови як засобу спілкування між представниками різних країн. Така переорієнтація мети та завдань обумовлює зміни у методах, принципах, засобах навчання у вищій школі. У педагогічному процесі, коли важливими є не лише уміння іншомовного спілкування, а й здатність бути посередником між рідною й іншомовною культурами, очевидно стає необхідність підвищення якості підготовки майбутніх перекладачів.

Професія перекладача вимагає широких знань (лінгвістичних, екстралінгвістичних, загальнокультурних у галузі країнознавства, історії і літератури, а також знань, які необхідні для перекладу в спеціальних галузях – аграрній, економічній, політичній тощо). Професійний світогляд перекладача є системою узагальнених поглядів на професію, яка динамічно розвивається, її роль і місце в соціумі, що визначає ставлення до галузі міжкультурної, іншомовної і міжособистісної комунікації та до самого себе як суб'єкта професійної перекладацької діяльності. Саме тому модернізація перекладацької освіти передбачає створення умов для розвитку багатьох компетентностей, що служить запорукою успішності та результативності особистісного розвитку перекладача і, як наслідок, його майбутньої професійної діяльності.

Розвиток теорії та практики навчання майбутніх перекладачів відображено в працях І. Алексеевої, С. Амеліної, Л. Бархударова, М. Брандеса, Н. Гавриленко, Т. Ганічевої, В. Комісарова, Л. Латишева, Р. Мін'яяр-Белоручева, Т. Пасічник, А. Семенова, Л. Черноватого та ін.

У нинішніх умовах загальноєвропейської та глобальної інтеграції виникає нагальна потреба в перегляді змісту навчання майбутніх перекладачів із урахуванням міжнародного досвіду. Так, інтегруючись у Європу, Україна зважає на Рекомендації Ради Європи, які акцентують увагу на професіоналізмі та якості знань фахівців. Експерти Ради Європи обґрунтовують свою модель фахівця, в якій він виступає полікультурною особистістю.

Грунтовний аналіз наявних літературних джерел, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду виявили дефіцит досліджень щодо навчання майбутніх фі-

лологів письмовому двосторонньому перекладу в аграрній галузі.

Актуальність теми дослідження зумовлюється низкою факторів:

- зростаючою потребою суспільства у фахівцях, що спроможні виконувати якісний письмовий двосторонній (з англійської мови на українську і навпаки) переклад в аграрній галузі;
- недостатнім рівнем сформованості методики навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу в аграрній галузі;
- відсутністю спеціальних теоретичних досліджень із методики навчання майбутніх філологів письмовому двосторонньому перекладу в аграрній галузі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичній розробці моделі формування письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів аграрної галузі.

Серед використаних методів дослідження найбільш вагомим виявився критичний аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури, який був використаний для обґрунтування теоретичних засад побудови моделі формування письмової двостороннього перекладацької компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі.

Одним із сучасних наукових методів є моделювання, що ґрунтується на опосередкованому теоретичному й емпіричному дослідженні об'єкта і відображає його певні властивості, відтворює або імітує його будову, слугує інструментом прогнозування подій. Модель використовується для одержання нових знань та інформації про об'єкт дослідження.

Р. Тарасенко наводить результати термінологічного аналізу поняття «модель»: 1) у широкому значенні – це система, що мисленнєво уявляється або матеріально реалізується і, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт; 2) у вузькому значенні – це зображення певного явища за допомогою іншого, більш вивченого, яке легше зрозуміти; 3) спрощені теорії, що дозволяють вивчати взаємозв'язки між різними індикаторами в суспільстві; 4) схема, графік будь-якого об'єкта, процесу або явища, що використовується як його спрощена заміна [3, с. 81-82]. Отже, модель у науковому дослідженні є спрощеним аналогом, функціонування якого подібне до дій реального об'єкта.

Модель має прогностичний аспект, пов'язує інформаційний образ теперішнього з теоретичним баченням майбутнього. Створення моделі полягає в конструюванні, на основі передбачення з компонентів абстрактного образу реальності з невідомими властивостями і зв'язками, нової системи. Вивчення моделі допомагає з'ясувати ключові ознаки аналізованих процесів, простежити їх динаміку, виявити структурно-функціональні, причинно-наслідкові та генетичні зв'язки між її елементами. Отже, моделювання виступає методом дослідження об'єктів шляхом побудови та дослідження моделей як гіпотетичних систем.

Л. Алексеева зазначає, що розробка теорії і методики моделювання притаманна когнітивній лінгвістиці. Найбільш продуктивною теорією, на думку автора, є теорія моделювання фреймової семантики, що створена Ч. Филлмором (Fillmore) [1, с.70]. Сьогодні питання розробки моделей і використання моделювання, як методу наукового дослідження, особливо гостро стоїть у методиці навчання перекладу як мало розробленої галузі педагогіки. Збільшення зацікавленості науковців щодо розгляду різних аспектів перекладацької компетентності потребує створення сучасних моделей її формування в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Методика навчання перекладу донедавна була ідентичною для студентів перекладацьких і інших спеціальностей. В університетах підготовка майбутніх фахівців різних галузей, зазвичай, здійснювалася з використанням однакових методів і прийомів навчання.

Реформування системи вищої освіти вимагає зміни методологічних та методичних підходів до окресленої проблеми. Погоджуємося з зауваженням Л. Морської, що «все ще залишається неспростованою позиція про можливість професійного навчання перекладу у процесі навчання іноземної мови без урахування моделі фахівця, поза контекстом професійної діяльності перекладача, ізольовано від інших професійно значущих знань і вмінь, з відривом від лінгвістичного, професійного та життєвого досвіду [2, с. 155]».

Вчена розглядає модель як полікомпонентну структуру із певними блоками варіативних елементів, що взаємодіють між собою і тим контекстним середовищем, в якому здійснюється переклад. Окрім того, як зазначає Л. Морська, модель передбачає, що переклад є динамічним процесом, який здійснюється з метою розв'язання міжмовних і міжкультурних комунікативних завдань, що надає автору підставу стверджувати про цілеспрямований характер перекладацької діяльності. «Моделлю також передбачено, що перекладацька компетентність може бути охарактеризована, сформована і вимірювана, що надає їй ознаки багаторівневого процесу формування та інтерактивності [2, с.157]».

Отже, науковці наполягають на створенні моделей формування перекладацької компетентності, що детермінують чіткість і прогнозованість дій викладача в процесі навчання перекладу, технологічність та інтерактивність методики, вимірюваність отриманих результатів дослідження.

У проведеному дослідженні об'єктом моделювання стало навчання письмовому двосторонньому перекладу майбутніх філологів в аграрній галузі, а очікуваним результатом відповідно – сформованість їх переклада-

цької компетентності. Відтак, за кінцевим результатом це є модель формування письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі.

Створення такої моделі залежить від багатьох чинників, в першу чергу, мети, методологічних підходів; принципів добору текстів для письмового перекладу; змісту і методики навчальних дисциплін, на яких проводиться формування письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі, структури досліджуваного феномена; етапів навчання і системи вправ для письмового перекладу; критеріїв оцінки перекладу тощо.

Врахування особливостей побудови цієї моделі надає можливість описати і охарактеризувати її складові.

Метою проведеного дослідження стали теоретичне обґрунтування, практична розробка та експериментальна апробація ефективності методики навчання майбутніх філологів письмовому двосторонньому перекладу в аграрній галузі.

Щоб досягти визначеної мети необхідно було з'ясувати методологічні підходи до проблеми дослідження. Враховуючи специфіку професійної діяльності майбутніх перекладачів у нашому дослідженні були обрані наступні методологічні підходи: *компетентнісний, особистісно-діяльнісний та культурологічний*.

Основою методики навчання філологів, згідно запропонованих методологічних підходів, стало визначення принципів відбору текстів для перекладу, щоб вони були профільними, цікавими та надавали можливість реалізувати власний перекладацький потенціал.

Аналіз наукових праць (*О. Бурукиної, Т. Вишнякової, Т. Кавицької, С. Королькової, Т. Пасічник, Л. Черноватого*) сприяв виокремленню принципів відбору текстів для перекладу за різними ознаками:

1) *професійним спрямуванням* – принцип професійної значущості текстів – відбір текстів аграрної тематики, що сприяє задоволенню потреби у письмовому перекладі науково-технічної проблематики, врахування типу дискурсу професійно орієнтованих текстів; принцип вживаності – визначається частотністю використання та зумовлює відбір найбільш затребуваних проблем та типів текстів у друкованих та електронних виданнях;

2) *за лінгвістичними і функціональними особливостями тексту* – принцип стилістичної і жанрової різноманітності – відбір текстів, що відзначаються жанрово-стилістичною різноманітністю; принцип відповідності текстовим та лінгвістичним параметрам – відбір текстів, що характеризуються лексико-граматичними ознаками і відзначаються логічністю, цілісністю, завершеністю, зв'язністю;

3) *за методичним забезпеченням* – принцип домінуючої ролі вправ – використання різних типів вправ у процесі формування письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі; принцип доступності і посиленості – відбір текстів із урахуванням індивідуальних особливостей студентів, доступних за обсягом, мовними характеристиками, специфікою інформації.

Згідно з визначеними принципами були диференційовані наступні типи текстів, що сприяли формуванню перекладацької компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі:

- тематичні тексти, які пов'язані з аграрною галузю;
- тексти, що вміщують типову лексику та загальноживані фрази і спрямовані на формування перекладацьких умінь із використанням різних засобів навчання;
- тексти, що містять мовні явища, які викликають труднощі при перекладі, а також лексичні, фразеологічні одиниці або мовні кліше, що не мають аналогів у мові перекладу, або розбіжності у країнознавчих і соціокультурних фонах;
- тексти, які демонструють варіативність і диференційованість мовних засобів залежно від жанру твору;
- тексти, що містять різні види граматичних трансформацій у процесі письмового перекладу та певні комунікативні завдання;
- тексти невеликої форми для двостороннього перекладу, що характеризуються завершеністю, цілісністю, логічністю, зв'язністю.

До виокремлених текстів добиралися різні типи вправ, які розрізнялися за критеріями (*Г. Китайгородська, О. Красковська, Е. Пассов, Н. Скляренко, І. Рахманов та ін.*): *вмотивованість* (вмотивовані, невмотивовані); *ступінь комунікативності* (комунікативні, умовно-комунікативні, некомунікативні, мовленнєві); *ступінь керування* (повністю керовані, частково керовані та вправи з мінімальним рівнем керованості); *спрямованість на прийом або видачу інформації* (рецептивні, рецептивно-репродуктивні та продуктивні); *наявність або відсутність ігрового компонента* (вправи без ігрового компонента, із нерольовим ігровим компонентом та з рольовим ігровим компонентом); *спосіб організації* (фронтальні, хорові, парні, групові та індивідуальні вправи); *необхідність забезпечення опором* (вправи з вербальними, невербальними, об'єктивними, природними, штучно створеними опорами, без опор).

Тексти та вправи добиралися з врахуванням структури письмової перекладацької компетентності: *комунікативний компонент* передбачав оволодіння майбутніми філологами в аграрній галузі *лінгвістичною* (включав субкомпетенції: *мовну* (знання двох мов), *мовленнєву* (володіння видами мовленнєвої діяльності, які задіяні у перекладі) і *соціокультурну* (врахування соціальних стереотипів носіїв мови, їх культури і термінології); *когнітивний* спонукав до оволодіння майбутніми фахівцями *предметними* (наявність інформаційного запасу і певного обсягу семантичного поля в аграрній галузі) й *інформаційними* (володіння комп'ютерними технологіями, здатність пошуку інформації в мережі Інтернет, вміння критично оцінювати віднайдену інформацію); *діяльнісно-рефлексивний* включав опанування *текстово-технологічними* (володіння технологією перекладу; вміння здійснювати двосторонній переклад в аграрній галузі; здатність мобілізувати ресурси, необхідні для письмово-текстового перекладу в аграрній галузі) й *інтерпретаційними* (здатність до мобілізації особистісних ресурсів, що необхідні для визначення контекстуального значення мовленнєвих засобів вихідного тексту та їх інтерпретації) компетенціями.

З урахуванням наукових позицій *М. Волчанської, В. Ігнатенко, Т. Пасічник, Л. Черноватого* виділено такі етапи в навчанні письмового двостороннього пе-

рекладу в аграрній галузі: *аналіз тексту оригіналу, створення тексту перекладу і редагування перекладу*. Систему вправ для навчання двостороннього перекладу в аграрній галузі було поділено на три групи (*підготовчі вправи (pre-writing), текстові (writing) і післятекстові (post-writing)*), до кожної з яких входили певні типи вправ.

У експериментальному навчанні використовувалася дисципліна «Семантико-стилістичні проблеми галузевих текстів» для навчання письмовому двосторонньому перекладу студентів четвертих курсів напряму підготовки: 6.020303 «Філологія». Загальна кількість годин на вивчення цієї дисципліни згідно навчального плану становила – 144 години, з них 60 год. – практичні заняття, 84 год. – самостійна робота. Тижневе навантаження студентів денної форми навчання складало: аудиторних – 4 год, самостійної роботи – 2 год. Навчальний курс поділявся на 4 змістові модулі:

- 1) особливості перекладу галузевих текстів природничого спрямування;
- 2) особливості перекладу галузевих текстів технічного спрямування;
- 3) особливості перекладу галузевих текстів економічного спрямування;
- 4) особливості перекладу галузевих текстів гуманітарного спрямування.

Запропонована підсистема вправ використовувалася регулярно на двох заняттях щотижня. На роботу за експериментальними матеріалами на заняттях відводилося від 20 до 50 хвилин часу, який розподілявся між різними типами вправ. Решта часу використовувалася для навчання за підручником.

Навчальний процес в усіх чотирьох експериментальних групах було організовано відповідно до наперед визначених етапів роботи. Отже, всі запропоновані типи вправ були спрямовані на формування перекладацької письмової компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі.

Окрім того, навчання майбутніх філологів в аграрній галузі відбувалося за двома варіантами методики. В експериментальних групах 1 і 2 був реалізований варіант А методики, в якому на всіх етапах експериментальної роботи студентам пропонувалося виконання вправ під керівництвом викладача. Необхідність виконання таких вправ в умовах напівавтономії впливала з необхідності забезпечення сприятливих умов навчання майбутніх філологів, що характеризуються більшою контрольованістю і керованістю навчального процесу. В експериментальних групах 3 і 4 був реалізований варіант Б методики, під час якого виконувалися вправи післятекстового етапу експериментального навчання (без керівництва викладача) з метою надання можливості їм підтвердити, або спростувати правильність обраних варіантів здійсненого письмового двостороннього перекладу. Студентам пропонувалося виконання окремих типів вправ без пояснень викладача.

При визначенні сформованості перекладацької письмової компетентності майбутніх філологів в аграрній галузі враховувалися критерії оцінки якості двостороннього письмового перекладу: повнота перекладу, правильність передачі змісту, лексичне оформлення тексту перекладу і єдність термінології, граматичне, стилістичне і технічне оформлення тексту перекладу. Отже,

виконання кожного завдання тесту (5 вправ у відповідності до виокремлених компетенцій перекладацької письмової компетентності) передбачало його оцінювання за 5-бальною шкалою за визначеними критеріями оцінки (4 критерії). У підсумку студент максимально міг набрати за виконання всіх завдань тесту –100 балів, а за виконання одного завдання відповідно – 20 балів. Мінімальна сума балів, яку міг набрати студент у процесі письмового тестування становила також 20

балів. У процесі індивідуального підрахунку балів за виконання тесту конкретним учасником експерименту заповнювалася підсумкова таблиця результатів.

Отже, розроблена модель письмової перекладацької компетентності майбутніх філологів аграрної галузі передбачала узгодженість її складових і створювала підґрунтя для впровадження методики навчання майбутніх філологів двосторонньому письмовому перекладу в практику роботи вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л.М. Трансляции символического значения как переводческая компетенция в художественном переводе // Вестник Пермского университета, 2010. Вып. 5 (11). С. 69-75.
2. Морська Л.І. Модель перекладацької компетентності фахівця у галузі правових відносин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (Серія: Рومانно-германська філологія, методика викладання іноземних мов). 2009. Вип. 867, № 60. С. 154-162.
3. Тарасенко Р.О. Теоретичне обґрунтування моделі формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів для аграрної галузі // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля (Серія «Педагогіка і психологія»). 2014. № 2 (8). С. 81–86.

REFERENCES

1. Alekseeva, L.M. The broadcast of symbolic meaning as translator's competence in artistic translation // Bulletin of the University of Perm, 2010. Vol. No. 5 (11). P. 69-75.
2. Morska, L.I. Model of translation competence of professional in the field of legal relations // Bulletin of the University of Kharkiv (Series: Philology, methods of teaching foreign languages). 2009. Vol. 867, № 60. P. 154-162.
3. Tarasenko, R.O. Theoretical substantiation of model of information competence of future translators of the agricultural sector // Bulletin of Alfred Nobel University (Series "Pedagogy and Psychology"). 2014. № 2 (8). P. 81-86.

Peculiarities of modeling of a written translation competence of philologists of the agricultural sector

A.M. Monashenko

Abstract. The article deals with the theoretical basis of modeling of a written translation competence of future philologists of the agricultural sector. There had been proved the necessity of selection of texts for translation on the following criteria: professional orientation, linguistic and functional features, methodological support. There were distinguished communicative, cognitive, action-reflective components in the structure of translation competence. We defined analysis of the original text, creation of text translation and its editing among the determining stages of learning a written bilateral translation of the agricultural sector.

Keywords: translation competence, pedagogical model, modeling method, methodological approaches, two-way translation